

Zofia Nowakowska

Maria Wierzbicka (1895-1987) - pracownik naukowy IUNG i gorzowski społecznik

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 2/6, 107-113

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zofia Nowakowska
Gorzów Wlkp.

Maria Wierzbicka (1895-1987) — pracownik naukowy IUNG i gorzowski społecznik*

Była jedną z wielu przesiedleńców z Kresów Wschodnich, jacy osiedlili się w naszym mieście i powiecie. Przybyła do Krakowa 15 czerwca 1946 r. transportem ewakuacyjnym ze Lwowa, gdzie mieszkała przy ul. Maleckiego 6 m. 5. Wraz z nią przybyła grupa pracowników Oddziału Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego we Lwowie.

18 czerwca 1946 r. zgłosiła się w Puławach w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego, informując dyrekcję o swoim przyjeździe do Polski. Już nazajutrz tenże Instytut wystąpił pismem do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z wnioskiem o zatwierdzenie Marii Wierzbickiej i jej koleżanki — **Władysławy Horówny** do pracy w Gorzowie. W piśmie, które otrzymały było zaznaczone, że do czasu otrzymania zgody Ministerstwa Rolnictwa będzie już od dnia 1 VI 1946 r. otrzymywała pobory wg VIII grupy uposażeniowej. 6 lipca 1946 r. zameldowała się w punkcie etapowym PUR w Gorzowie, zajmując od razu pomieszczenia służbowe w dawnym Preussische Landwirtschaftliche Versuchs und Forschungsanstalten.

* Biogram opracowano na podstawie materiałów przechowywanych w Muzeum w Gorzowie.

Maria Wierzbicka urodziła się 33 IV 1895 r. we wsi Mała Bierezianka, pow. taraszczeński w guberni kijowskiej. Ojciec Marii, Rafał, był obywatelem austriackim, matką jej była Jadwiga z domu Dögler. Ochrzczona została w kościele rzymskokatolickim w parafii Stawiszcze, dnia 1 VIII 1898 r.

Pierwsze z zachowanych świadectw szkolnych Marii pochodzi z 26 VI 1914 r. i potwierdza ukończenie 5-klasowej prywatnej Średniej Szkoły Wydziałowej Żeńskiej P.P. Benedyktynek ormiańskich we Lwowie. Na świadectwie 15 przedmiotów z większością ocen — „zadowolający”.

O dalszych studiach dowiadujemy się z następnego świadectwa wydanego 28 IV 1917 r. w Grulich w Czechach, dokąd była ewakuowana. Tam ukończyła Kurs Handlowo-Korespondencyjny z buchalterią i stenografią i została *przysposobiona do pracy*. Otrzymanie jednak stałej posady uzależnione było od posiadania świadectwa moralności i lojalności, które otrzymała 9 października 1916 r. od burmistrza Grulich.

Listopad 1918 — Orleń Lwowski. W pierwszym rzędzie siedzą od lewej: W. Horówna (pierwsza), M. Wierzbicka (druga), kpt. Kun (czwarty), Jadwiga Bednarska (piąta), Białobrzezki (siódmy)

Podjęła pracę w starostwie we Lwowie w charakterze pracownika umysłowego. Pracowała tam od 1 V do 31 X 1918 r. Równocześnie zajmowała stanowisko buchalterki i prowadzącej kancelarię Zarządu Wojennego Kuchni dla Funkcjonariuszy. W tym okresie obie z Władysławą Horówną wstąpiły do kobiecego batalionu obrońców Lwowa, co po-

Orleńta Lwowskie — oddział kobiety w pierwszym rządzie (oznaczone krzyżykami) stoją Władysława Horówna i Maria Wierzbicka

twierdzą zdjęcia z prowadzonych ćwiczeń z roku 1918 oraz żarliwe, pełne patriotyzmu opowiadania przy różnych okazjach. Czynnego udziału w walce o Lwów nie mogła pogodzić z pracą zawodową, dopiero po roku przerwy, od 1 IX 1919 r. do 31 VIII 1921 r. podjęła pracę w urzędzie wojewódzkim we Lwowie w charakterze pomocy kancelaryjnej. Od 1921 r. do końca 1925 r. pracowała w biurze Polsko-Bałtyckiego Towarzystwa Transportowego „POLBAL” Oddział we Lwowie. Zwolniona została z powodu likwidacji biura z bardzo dobrą opinią. Prowadziła samodzielny sekretariat, księgi i dział magazynowy, kasę oraz cały wydział transportowy i związane z tym czynności, jak: korespondencja, kalkulacja, rachunkowość i księgi.

Od 1 IX 1926 r. rozpoczęła pracę naukową, której poświęciła się już do końca życia. Zatrudniona została w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach jako kontraktowy pracownik naukowy Stacji Botaniczno-Rolniczej we Lwowie. Po 12 latach pracy awansowała na kierownika Działu Uprawy Łąk, Pastwisk i Zakładu Oceny Nasion we Lwowie. Powyższą pracę powierzył Wierzbickiej inż. Walery Swederski występując równocześnie do Ministerstwa Rolnictwa w Warszawie o przemianowanie jej z pracownika kontraktowego na etatowego. Była asystentem prowadzącym pracownię badań nasion z równoczesnym sprawdzaniem nasion na doświadczalnych poletkach.

Od 1 X 1939 r., po zajęciu Lwowa przez wojska radzieckie, pracowała nadal w Instytucie w tej samej specjalności na stanowisku inspektora. Wypowiedzenie wojny Związкови Radzieckiemu przez Niemcy nie zmieniło charakteru jej pracy. Pozostała w Instytucie jako asystent Stacji Kontroli Nasion, przy Okręgowym Biurze Rolniczym we Lwowie.

Pracując, jednocześnie się dokształcała. W 1940 r. ukończyła w ZSRR kursy z zakresu rolnictwa i nasiennictwa organizowane przy Uniwersytecie Lwowskim. W 1941 r. ukończyła kurs kierowników laboratoriów NKZS Ukrainy we Lwowie. Dużo czytała o pracy podobnych instytutów znajdujących się w innych krajach. M.in. o Instytucie w Landsbergu, miało to wpływ na wybór miejsca pracy po przyjeździe do Polski w 1946 r.

Nawet losy Lwowa nie zmieniły charakteru pracy Marii. Po opuszczeniu miasta przez Niemców nadal pracowała w Instytucie w tej samej specjalności. W zaświadczeniu z 2 I 1944 r., wydanym przez Lwowskie Okręgowe Kontrolno-Nasienne Laboratorium, potwierdzone zostało, że Maria jest inspektorem-agronomem w tymże Laboratorium, z ważnością do 31 III 1945 r. Ale niezrozumiałym jest następne pismo z 9 lipca 1945 r., w którym Naczelnik Państwowej Inspekcji i Kwarantanny Roslin Uprawnych, Sażin, zwalnia Marię Rafałownę z pracy z dniem 1 lipca 1945 r. Podstawą powyższej decyzji było rzekome inwalidztwo Marii Wierzbickiej. Decyzja wydaje się tym dziwniejsza, że ten sam naczelnik Lwowskiej Okręgowej Inspekcji Państwowej Kontroli Nasion, Dymitrij Sażin, podpisał z Marią Wierzbicką 8 I 1946 r. umowę dotyczącą przygotowania kolekcji nasion traw i chwastów do końca kwietnia 1946 r. Maria zlecenie przyjęła, podając kwotę wykonanej usługi. Była to ostatnia praca Marii we Lwowie, bowiem już w czerwcu znalazła się w Polsce.

Wspomniano już na początku, że po przyjeździe do Polski w czerwcu 1946 r. grupy lwowskiej stacji Instytutu puławskiego. Wszyscy zgłosili się do dyrekcji Państwowego Naukowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Ówczesny dyrektor, prof. dr L. Kaznowski po rozmowie z poszczególnymi osobami zaproponował im do wyboru pracę w Puławach, w Bydgoszczy, w Czechnicy k. Wrocławia lub w Gorzowie. Maria wraz z koleżanką Władysławą Horówną i pracownikiem technicznym Konstantym Opryskiem wybrali to ostatnie miasto.

Dyrektor zawarł umowę z Marią Wierzbicką powierzając jej od 1 czerwca 1946 r. obowiązki asystenta technicznego w Oddziale Instytutu w Gorzowie.

Początki były trudne — jak wszystko w tym czasie. Zaczęli od porządkowania i zabezpieczania wszystkiego, co zostało po niemieckim

instytucie. Naprawiono stare aparaty i urządzenia, skompletowano nowe, urządzano szklarnie i korzeniówki. Zbierano resztki szkieł laboratoryjnych niezbędnych do analiz w pracowni chemicznej.

W lipcu 1946 r. dotarł do gorzowskiego oddziału Instytutu, prof. Politechniki Lwowskiej, **Walery Swederski**, kierownik Oddziału PINGW we Lwowie. Razem z Marią Wierzbicką, swoją asystentką, rozpoczęli organizację Działu Fizjologii Roslin.

Pierwszą przypadkową zdobyczą M. Wierzbickiej, którą sobie bardzo ceniła i często o niej wspominała, były różne kartki w które w sklepie u „Nowosada” zapakowano jej zakupy. Zainteresowała się tymi kartkami. Po przeczytaniu paru rozdziałów stwierdziła, że jest to praca naukowa z dziedziny botaniki autorstwa prof. Feddego z Berlina Dowiedziała się od sprzedawcy, że makulaturę tę otrzymuje sklep z magazynu „Społem”. Wspólnie z prof. Swederskim udali się do dyrektora „Społem”, wyjaśniając mu wartość naukową znajdującej się w magazynie makulatury, prosząc o przekazanie jej instytutowi. Kilka egzemplarzy otrzymała biblioteka naukowa w Puławach, biblioteki uniwersyteckie, resztę zostawiono na wymianę na inne dzieła naukowe.

Dział Fizjologii Roslin zajął się zagospodarowaniem łąk i pastwisk nadwarciańskich. We wrześniu 1946 r. prof. Swederski zorganizował w Gorzowie zjazd polskich naukowców łąkarzy i gleboznawców. Przybyło ich około 60 osób. Organizator zwiedzał z nimi gospodarstwa rolne, prowadził na tutejsze łąki nadwarciańskie i nadodrzańskie, badając możliwość ich zagospodarowania. Dyskutowano nad rodzajem traw, nad uprawą i nawożeniem oraz hodowlą i wypasem bydła. W dwa miesiące później w dniach 26 i 27 listopada 1946 r. odbył się następny zjazd kierowników rolniczych zakładów doświadczalnych z woj. poznańskiego. Organizacją zjazdów zajmowała się Maria Wierzbicka.

Prowadzone prace doświadczalne zostały przerwane w połowie 1947 r. z powodu śmierci prof. Swederskiego (zm. 30 V 1947 r.) Po jego śmierci Dział Fizjologii Roslin został przekształcony w Dział Zielonych Użytków, którego kierownikiem został inż. **Antoni Woźniak**. Maria zajmowała się tam mieszankami roślin motylkowych oraz wpływem nawożenia. Niezależnie od tego od 15 XI 1947 r. była współorganizatorem Działu Meteorologii w ogrodzie doświadczalnym przy ul. Szpitalnej.

Po odejściu inż. Antoniego Woźniaka, Dział Użytków Zielonych przejął inż. **Jan Szembek**, z którym Maria prowadziła doświadczenia nad gęstością siewu lucerny mieszaninowej, prace w korzeniówkach i na minipoletkach.

W roku 1950 ówczesny dyrektor Okręgowego Zarządu Państwo-

wych Gospodarstw Rolnych inż. K. Strzembosz zwrócił się do Wierzbickiej z propozycją zorganizowania Woj. Stacji Oceny Nasion. Po otrzymaniu stosownego zezwolenia Wierzbicka z dniem 1 I 1951 r. stację zorganizowała. W krótkim czasie wyszkoliła personel, zaopatrzyła w potrzebną aparaturę i sprzęt, wytypowała nowego kierownika. Sama wystąpiła do PWRN Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa w Zielonej Górze z prośbą o zwolnienie jej z pracy w Stacji Oceny Nasion, co nastąpiło z dniem 31 III 1952 r.

W latach 1950-51 ukończyła Wszecchnicę Radiową I i II stopnia z wynikiem b. dobrym. Pracę zawodową zakończyła w roku 1958, przechodząc na emeryturę w wieku 63 lat.

Maria Wierzbicka była także działaczem społecznym od lipca 1946 r., kiedy to ówcześni pracownicy Instytutu wybrali ją swoim opiekunem do spraw socjalno-bytowych. Zaczęła od uruchomienia stołówki zakładowej. Od 28 VII 1950 r. pracownicy Instytutu przeszli do Związku Zaw. Pracowników Rolnictwa RP z siedzibą Zarządu Okręgowego w Poznaniu. Maria, na zebraniu załogi Instytutu 10 VIII 1950 r. została wybrana mężem zaufania, a w październiku tegoż roku delegatem na I Zjazd Okręgowego Związku Zawodowego Pracowników Rolnych w Zielonej Górze. W rok później wybrano ją na Przewodniczącą Rady Zakładowej przy Instytucie.

Od 1951 r. do rady Instytutu weszli pracownicy Zakładu Doświadczalnego w Małyszynie. Powstała tam Rada Oddziałowa powołana przez Marię. Wierzbicka i tam zorganizowała stołówkę dla pracowników, a także przedszkole, sklep, świetlicę. Taką samą Radę Oddziałową stworzyła przy Zakładzie Doświadczalnym w Wierzbnie. Z czasem liczba członków Związku przekroczyła 600. IUNG doczekał się własnej świetlicy zakładowej, bogato wyposażonej, w której grupowało się życie naukowo-towarzystkie.

Wierzbicka, wciąż awansując w pracy związkowej, została członkiem Plenum Zarządu Głównego Zw. Zaw. Pracowników Rolnych i Leśnictwa w Warszawie i członkiem Komisji Sprawozdawczo-Programowej.

Funkcję przewodniczącej Rady Zakładowej pełniła przez 8 lat. Po przejściu na emeryturę w 1958 r. zakończyła także swą pracę społeczną.

Jej zainteresowania nie ograniczały się tylko do macierzystego zakładu. Bacznie obserwowała wszystko, co działo się w mieście. Pisała do Zarządu Miasta o ujemnych stronach jego działalności. W latach 60. zwracała uwagę na trujące wyziewy ulatniające się ze studzienek, kanałów „Stilonu”. Wyziewy te zatrwały powietrze mieszkańcom ulic Pod-

miejskiej, Warszawskiej, Szpitalnej i Teatralnej. Sugerowała, aby studzienki zostały szczelnie zamknięte. Zwróciła uwagę na niszczenie chodnika przy ul. Teatralnej, przez traktory i przyczepy wprowadzane tam przez PKS. Kilkakrotnie sprzeciwiała się niekontrolowanemu wywozowi śmieci na łąki. Razily ją zaśmiecone ulice i parki, wstydziła się tego, bowiem Instytut często gościł różnych naukowców, którzy zwiedzali miasto i oceniali jego estetykę.

Maria Wierzbicka należała do grupy pionierów, którzy powołali do życia puławski oddział Państwowego Naukowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Gorzowie.

Była osobą samotną, wraz z przyjaciółką Władysławą Horówną zamieszkiwały na terenie Instytutu przy ul. Teatralnej 25, nawzajem się wspomagając w codziennym życiu. Bardzo przeżywała śmierć Władysławy (7 III 1984 r.): dostała udaru mózgu i choć paraliż się cofnął, to jednak trudności w chodzeniu pozostały. Dołączyły się jeszcze inne niesprawności, które wymagały opieki lekarskiej. Maria Wierzbicka zmarła 27 marca 1987 r. Pochowana została na cmentarzu komunalnym w Gorzowie przy ul. Żwirowej w kwaterze 4 B.